

Dragica Haramija

SODOBNA SLOVENSKA OTROŠKA IN MLADINSKA PROZA

Članek je nastal na podlagi izbora besedil, ki so bila uvrščena v antologijo *Slovenia's Best for Young Readers* (2020). V pregledu so zajeti avtorji, ki so pomembno vplivali na razvoj sodobne slovenske otroške in/ali mladinske proze. Ta se je začela razvijati v 70-ih letih 20. stoletja; produktivni vzorec, zlasti v pravljicah in daljši realistični prozi, pa se kaže še danes, zato pregled zajema slovenske ustvarjalce, ki pišejo prozo v zadnjih petdesetih letih.

The article is based on a selection of texts, included into an anthology titled *Slovenia's Best for Young Readers* (online edition 2020). The survey brings authors with remarkable impact upon the evolution of contemporary Slovene and/or juvenile prose, the emergence of which dates back into 1970s. Its productive pattern, especially in fairy tales and longer realistic prose, is still visible, which is why the survey includes authors that have been writing prose in the last fifty years.

1 Uvod

Novejša otroška in mladinska proza sta se začeli razvijati v 70-ih letih 20. stoletja; produktivni vzorec, zlasti v pravljicah in daljši realistični prozi, se kaže še danes, zato pregled zajema slovenske ustvarjalce, ki pišejo prozo v zadnjih petdesetih letih.

Seveda pa tudi razvoj književnosti v zadnjih desetletjih temelji na prejšnjih obdobjih. Po 2. svetovni vojni so se uveljavili zlasti avtorji, zbrani okrog založbe Mladinska knjiga, ki je bila ustanovljena z namenom izdajanja kakovostnih knjig za otroke in mlade. Leta 1949 je bila v okviru te založbe ustanovljena Levstikova nagrada (prva in dolga leta edina nagrada s področja mladinske književnosti na Slovenskem), ki so jo v prvem desetletju podeljevanja prejeli predvsem avtorji, ki jih uvrščamo v socialni realizem: npr. prvo leto podeljevanja so nagrado prejeli kar trije prozaisti, Prežihov Voranc, France Bevk in Tone Seliškar; sledili so jim Fran Saleški Finžgar, Miško Kranjec, Ela Peroci, Anton Ingolič. V šestdesetih letih 20. st. so se jim kot nagrajenci pridružili Branka Jurca, Janez Kajzer, Vid Pečjak, Breda Smolnikar, Leopold Suhodolčan, Smiljan Rozman, Ivo Zorman, v začetku 70-ih let 20. st. pa še Kristina Brenkova, Ferdo Godina in Jože Snoj.

V pregledu so zajeti avtorji, ki so pomembno vplivali na razvoj slovenske otroške in/ali mladinske proze. Članek je nastal na podlagi izbora besedil, ki so bila uvrščena v antologijo *Slovenia's Best for Young Readers* (2020), zato pri posameznem avtorju ni podanih bibliografskih podatkov, saj so ti dostopni v navedeni antologiji.

Metodologija za izbor živečih avtorjev je bila vnaprej določena, in sicer so prozni avtorji uvrščeni v antologijo po naslednjih kriterijih:

- Avtorji so izdali najmanj tri otroška in/ali mladinska dela v zadnjih desetih letih.
- Avtorji so v zadnjih desetih letih prejeli nagrado ali bili najmanj trikrat uvrščeni v ožje izbore (nominacije) za naslednje nagrade: večernica, desetnica, nagrada Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico; priznanje zlata hruška (brez ponatisov).
- Uvrščeni so vsi živeči avtorji, ki so prejeli Levstikovo nagrado za življenjsko delo.
- Upoštevne so bile nominacije za pomembne nagrade v svetovnem merilu (Andersenova nagrada, nagrada Astrid Lindgren), druge pomembne nagrade v tujini in uvrstitev na častno listo IBBY.

2 Literarnozgodovinski pregled novejši proze za otroke in mladino

Novejša otroška in mladinska proza sta se začeli na Slovenskem razvijati v 70-ih in 80-tih letih 20. stoletja s Kajetanom Kovičem, Svetlano Makarovič, Slavkom Preglom in Polonco Kovač. Vsi štirje avtorji so tudi dobitniki Levstikove nagrade za življenjsko delo. Kajetan Kovič je začel izdajati otroško prozo leta 1972 (*Moj prijatelj Piki Jakob*), tri leta pozneje je prvič izšel *Maček Muri* (1975), nato še druga dela, med njimi *Zmaj Direndaj* (1981) in *Pajacek in Punčka* (1984). S Pikijem Jakobom, gre za zbirko kratkih fantastičnih zgodb, in Mačkom Murijem (preplet poezije in proze) se je Kovič zapisal med kanonske avtorje novejši književnosti za otroke. Svetlana Makarovič, Slavko Pregl in Polonca Kovač so še vedno produktivni ustvarjalci književnosti za otroke in mlade. Njihova začetna dela v sodobni književnosti, ki je preseгла zgolj vzgojni in poučni namen, predstavljajo dva vzorca besedil: animalistično pravljico in realistično pripoved iz (takratne) sodobne družbe. Animalistično pravljico, ki nima več vzgojne funkcije, pač pa so živali večinoma prijazne in precej humorno obarvane, pogosto predstavljajo dogajanje v družbi, kakor je tudi v večini živalskih pravljic Svetlane Makarovič in Polonce Kovač (*Zverinice iz Večne poti*, 1975). Daljšo realistično prozo sta v tem času začela izdajati Polonca Kovač (*Andrejev ni nikoli preveč*, 1977, *Urške so brez napake*, 1980, *Špelce*, 1983; avtorica pa je v tem času ustvarila tudi nekaj pomembnih fantastičnih pripovedi, npr. *Jakec in stric hladilnik*, 1976) in Slavko Pregl. Slednji je eden tistih slovenskih mladinskih prozaistov, ki svojo popularnost med mladimi bralci nedvomno stopnjuje že od prve knjižne objave za mlade (*Odprava zelenega zmaja*, 1976), doslej pa je v knjižni obliki izšlo že okrog štirideset različnih del za otroke in mladino. Tematika neproblematičnega otroštva, polnega avanturizma, močno podkrepjena s komiko, predstavlja največjo privlačnost Preglove otroške in mladinske književnosti. Dane Zajc, bolj uveljavljen kot pesnik, je v tem obdobju napisal dve zanimivi deli: pravljico *Leteča hišica* (1981) in zbirko kratke proze *Hiša* (1990). V drugi polovici 80-ih let so začeli ustvarjati še Bina Štampe Žmavc (njeno prvo objavljeno delo je bilo *Slike in zgodbe iz tisoč in enega pasjega dne*, 1985), Mate Dolenc (roman *Golo morje*, 1988) in Feri Lainšček (roman *Ajša Najša*, 1989).

Devetdeseta leta 20. stoletja so bila predvsem v znamenju pustolovske književnosti. Takrat so začeli pisati Bogdan Novak (od 1990 znamenito serijo *Zvesti*

prijatelji, ki je močno zaznamovala kar celo desetletje branja osnovnošolcev), Primož Suhodolčan (serija o košarkarju Ranti, prva knjiga je izšla 1994), Dim Zupan (serija petih knjig o Drekcju Pekcu in Pukcu Smukcu, izhajale so med letoma 1991 in 1995), Desa Muck (pustolovski roman *Pod milim nebom*, 1993, serija Blazno resno ... 1993–1998), Janja Vidmar (prvo objavljeno delo je bila avanturistična povest *Junaki petega razreda*, 1995), Neli Kodrič Filipić (*Lov na zvezde*, 1995), Andrej Rozman Roza (prvo prozno delo *Skrivnost Špurkov*, 1997, sodi med fantastična besedila), Majda Koren (fantastična pripoved *Mala pošast Mici*, 1994). Med realističnimi socialno-psihološkimi romani zavzema posebno mesto *Čadavec* (1998) Marjane Moškrič, opozoriti pa velja tudi na Aksinjo Kermauner, ki se od začetka svojega ustvarjanja intenzivno ukvarja z ranljivo skupino slepih in slabovidnih (njena prva knjiga ima naslov *Kakšne barve je tema?*, 1996). Konec desetletja so slikaniško produkcijo zaznamovali Anja Štefan (najprej s priredbami ljudskega slovstva, npr. *Čez griček v gozdiček*, 1995, nato z izvirno prozo, naslov njene prve zbirke avtorskih pravljic je *Melje, melje mlinček*, 1999), Peter Svetina s slikanico *O mrožku, ki si ni hotel striči nohtov* (1999) in Lila Prap, ki je sicer najprej izdala dve zbirki nonsensnih kratkoproznih zgodb (*Zgodbe in nezgodbe*, 1993, *Resnične pravljice in pripovedke*, 1999), leta 1999 pa svojo prvo avtorsko pesniško slikanico *Male živali*.

Prvo desetletje 21. stoletja je v realistični književnosti izpostavilo predvsem teme o različnih najstniških problemih (npr. nasilje med vrstniki, zasvojenosti z drogo, družbeno razslojevanje). Med avtorji socialno-psihološkega žanra velja posebej omeniti Slavka Pregla (*Srebro iz modre špilje*, 2003, *Usodni telefon*, 2004 in *Car brez zaklada*, 2009), Janjo Vidmar (roman o družinskem nasilju *Baraba*, 2001, o homoseksualnosti *Fantje iz gline*, 2005, o boleznih *Angie*, 2007, o odraščanju v socializmu *Pink*, 2008), Igorja Karlovska (*Gimnazijec*, 2004), Dušana Dima (*Distorzija*, 2004), Ireno Velikonja (*Na okenski polici*, 2006) in Andreja Predina (*Na zeleno vejo*, 2007). Posebno mesto med pravljicami zavzemajo *Mislisce* (2001) Ferija Lainščka, saj je v teh avtorskih pravljicah zakodirano tudi najbolj žlahtno ljudsko izročilo. Na področju otroške književnosti so svoja pomembna dela objavili Desa Muck (serija desetih realističnih pripovedi Anica, dela so izšla med letoma 2001 in 2007), Matjaž Pikalo (trilogija *Luža*, 2001, *Samsara*, 2005, in *Genija*, 2009) in Žiga X Gombač (*Jastrebov let*, 2008). Jana Bauer je leta 2002 izdala svoje prvo delo (*Izginjevalec čarovnic*). V prvem desetletju so začeli izdajati kakovostne slikanice Ida Mlakar (serija o pujskih Bibi in Gustiju, serija o deklicah-čarovnicah Kuštri in Štumfi), Vesna Radovanovič (serija slikanic o prevoznih sredstvih, prva knjiga *Puhačka* je izšla 2007), Nina Mav Hrovat (*O kralju, ki ni maral pospravljati*, 2008), Nataša Konc Lorenzutti (*Ravno prav velik*, 2006) ter Lila Prap z znamenito serijo animalističnih leposlovno-informativnih avtorskih slikanic (*Zakaj?!*, 2002, *Dinozavri*, 2009, *Pasji zakaji*, 2010, *Žuželčji zakaji*, 2011), s katerimi še vedno zelo uspešno nagovarja mlade bralce (*Zmaji*, 2018, *Ptiči*, 2019).

V zadnjem desetletju so romaneskno produkcijo realističnega tipa zaznamovali predvsem Vinko Möderndorfer s tremi romani (*Kot v filmu*, 2013, *Kit na plaži*, 2015, *Jaz sem Andrej* 2018), Neli Kodrič Filipić (*Solze so za luzerje*, 2013, *Povej mi po resnici*, 2017). Marjana Moškrič (*Sanje o belem štrpedu*, 2015) in Janja Vidmar (*Elvis Škorc, genialni štor*, 2018, *Črna vrana*, 2018). Svoje prve mladinske realistične romane sta izdali tudi Cvetka Bevc (*Desetka*, 2011, *Božiček v ušesu*, 2018) in Suzana Tratnik (o iskanju (spolne) identitete *Ime mi je Damjan*, 2014 (prvotno objavljen

za odrasle, 2001), *Tombola ali življenje!*, 2017). Med fantastično prozo se uvrščajo dela Barbare Simoniti (*Močvirnikih*, 2012, *Andrej Nespanec*, 2014), Grdavši Gaje Kos, groznilca Ježumila Jane Bauer (*Groznilca v Hudi hosti*, 2011, *Groznilca in divja zima*, 2017) ter večina del Maše Ogrizek (npr. *Gospa s klobukom*, *Krasna zgodba*, obe 2017). Med daljšo realistično prozo sodijo družinske zgodbe Nataše Konc Lorenzutti (npr. *Kakšno drevo zraste iz mačka*, 2012, roman *Avtobus ob treh*, 2016) in zgodovinske povesti Sebastijana Preglja (serija *Zgodbe s konca kamene dobe*, ki izhaja od leta 2014).

3 Predstavitev izbranih del glede na književne vrste

Avtorji so v nadaljevanju uvrščeni v tisto književno vrsto, ki ji pripada besedilo, izbrano za objavo v antologiji, kar seveda ne pomeni, da pišejo zgolj besedila, ki pripadajo tej književni vrsti. Res pa je, da je bilo izbrano (večinoma) nagrajeno ali nominirano delo, ki je praviloma za posameznega avtorja tudi tipično. V nadaljevanju so naslovi izbranih del navedeni z odebeljeno pisavo.

3.1 Pravljice

Literarna dela za otroke **Svetlane Makarovič** (1939) večinoma sodijo med živalske pravljice (npr. slikanice ***Pekarna Mišmaš***, 1974, *Sapramiška*, 1976, *Veвериček posebne sorte*, 1994; zbirki *Take živalske*, 1973, *Mačja preja*, 1992) in pravljice s primarno mitološkim glavnim literarnim likom (npr. *Škrat Kuzma dobi nagrado*, 1974, *Coprnicna Zofka*, 1989), ki v svojem jedru opozarjajo na nerazumevanje različnosti. Morebiti smemo trditi, da se njene pravljice na globljih nivojih dotikajo dobrega v človeku. Zaradi večpomenskosti so pravljice Svetlane Makarovič zanimive tudi za najstnike in odrasle. Veliko pred pravljico o coprnicni Zofki, v kateri kot stranska lika nastopata kosovirja Glili in Glal, je avtorica napisala fantastično pripoved *Kosovirja na leteči žlici* (1974) in pozneje še nadaljevanji *Kam pa kam kosovirja?* (1975) in *Mi, kosovirji* (2009).

Polonca Kovač (1937) je z zbirko sodobnih živalskih pravljic ***Zverinice z Večne poti*** (1975), v kateri prikazuje relativnost posameznikovega dojetanja in razumevanja dogodkov, vnesla v slovenski prostor tip živalske pravljice, ki govori bolj o ljudeh kakor o živalih. Avtorica v pravljичni formi izpoveduje dvom o zgolj eni sami resnici in resničnosti. V vsaki pravljici je glavni lik ena žival; živali imajo ohranjene svoje biološke lastnosti, seveda z omejitvami, ker je njihov prostor omejen na kletke, ograde in druge v živalskem vrtu zanje prirejene prostore. Glavni literarni liki dojemajo sebe drugače, kot jih dojema njihova okolica, nekateri imajo celo potencirano negativne ali moteče navade (npr. pretirana zgovornost, samovšečnost, neprijaznost), kar pa se v razpletu pravljic razreši v zadovoljstvo vseh živali v živalskem vrtu na Večni poti v Ljubljani. Posebej velja omeniti še zbirko zgodb ***Zelišča male čarovnice*** (1995), ki z ilustracijami Ančke Gošnik Godec sodi med izjemno kakovostna literarno-informativna (slikaniška) besedila. Rastline so razvrščene po abecednem redu (od arnike do žajblja), vsako poglavje je posvečeno eni rastlini, najprej je navedena strokovna razlaga o rastlini, sledi literarna zgodba.

Glavnino opusa **Anje Štefan** (1969) predstavljajo živalske pravljice, pri čemer avtorica upošteva strukturo folklorne pravljice, v kateri izpoveduje mitske resnice in pozitiven odnos do življenja. V zbirkah pravlji so zanimivi naslovi, saj se skoraj vsi navezujejo na predmete (jabolko, piščalka, mlinček, srajčka, robček, darilo, zvonček, suknjica, zlatnik ...), čeprav so glavni in stranski liki živali. Najpogostejši živalski liki v pravljičah Anje Štefan so domače živali (kokoš, petelin, mačka, pes) in avtohtone živali (zajec, miš, sraka, veverica, medved). Vse živali živijo v okolju brez ljudi, v svojih lastnih hišah, postavljenih na gozdnih jasad (jež, miš, mačka, pes), v gozdovih ali v živalskih prebivališčih, npr. duplinah (veverica), luknjicah (miš). Tudi domače živali ne opravljajo funkcije, ki jim jo pripisuje človek. Le nekatere med njimi imajo poklice (npr. petelin je krojač, drugič mlinar). Le v treh pravljičah sta glavna lika otroka, in sicer Bobek (*Bobek in barčica*, 2005; *Bobek in zlate kokoši*, 2017) in deklica (*Kotiček na koncu sveta*, 2005), a so tudi v teh pravljičah stranski liki živali. Za pisanje Anje Štefan velja, da njene pravljičice sodijo med realistične, ker se v njih ne dogajajo čudeži, temveč glavni literarni lik pripelje s svojo spretnostjo in poštenostjo zgodbo do srečnega konca, vse navedeno velja tudi za izbrano pravljičico *Zajčkova hišica* (objavljeno v zbirki *Svet je kakor ringaraja*, 2015).

Vesna Radovanovič (1963) večinoma ustvarja pravljičice, izdane v slikaniški obliki. Prva serija šestih slikanic je bila namenjena prevoznim sredstvom (npr. vlak v delu *Puhačka*, 2007, ladja v *Belem jadrju*, 2008, avtobus v slikanici *Rožnati avtobus*, 2007); druga serija, ki je v nastajanju (doslej je izšlo šest slikanic, v vsaki je v ospredju ena tema, npr. bolezen, prijateljstvo, zaupanje) pa sodi med živalske pravljičice, v katerih so živali postavljene v antropomorfnih položaj. Glavni literarni lik, Petelinček, skupaj z živalmi z domače kmetije in nekaterimi prosto živečimi divjimi živalmi rešuje različne zaplete, ki odsevajo razmerja v človeški družbi. V izbrani pravljičici *Petelinček prebudi upanje* (2018) je izpostavljena tema staranja (bolezni), pri čemer se petelinček izkaže za zelo sočutnega, hkrati pa išče tudi rešitev problema. Vzel je svojo najljubšo knjigo in jo začel brati staremu petelinu, včasih so ga prišle poslušat tudi druge živali.

Manica K Musil (1974) izdaja avtorske slikanice, v slovenščini jih je doslej izšlo deset (nekatero slikanice so že izdane v tujih jezikih, v slovenščini pa še ne, npr. *Lev Robi*); posebnost njenih slikanic je, da so ilustracije šivane. Po temi in motivih gre večinoma za (klasične) živalske pravljičice, literarni liki pa so večinoma postavljeni v antropomorfnih situacijah in upovedujejo dogodke, povezane z otrokovim strahom in skrbmi. Izbrano delo *Slon Stane*, 2017, predstavi Stanetovo težavo: okolica ga ne sprejema, zato se počuti osamljenega, hkrati pa slon spregleda drobceno mravljo, ki si želi postati njegova prijateljica. Predstavitev odnosov je podkrepljena s komentarji piščancev, avtorica pa se skozi zgodbo poigrava z velikostnimi razmerji (slon, mravlja), ki v prijateljstvu ne štejejo.

V zbirki *Mislice* (2000) **Ferija Lainščka** (1959) je ohranjenih veliko folklornih elementov, kar velja tudi za izbrano pravljičico *Zalika in Gusti*. Četudi se zdijo njegove pravljičice na prvi pogled zelo ljudske, se od njih temeljito razlikujejo, saj je avtor povzel samo nekatere ljudske pravljične motive in jih svobodno preoblikoval, pri tem pa je ohranil arhetipske like in motive. Gre za pravljičice s človeškimi literarnimi liki – z odraslimi. Ti imajo imena in individualno izrisane značaje, pogosto pa so tudi natančno prikazana njihova razpoloženja, čustva in duševna stanja. Glavni literarni liki so pogosto ženske, ki so hkrati nosilke dogajanja (te v ljudskih in

klasičnih umetnih pravljicah praviloma nimajo aktivne vloge). Književni prostor je v vseh pravljicah poimenovan konkretno (npr. Blatograd, Bele vode) ali vsaj posredno (ob Muri, ob Rabi). Lainščku je uspelo v teh pravljicah prikazati lepoto pokrajine med Muro in Rabo, dobroto Prekmurcev, njihovo trdo življenje, predvsem pa magičnost prekmurske ravnice. Lainšček je vsestranski ustvarjalec mladinske in nemladinske književnosti, saj piše vse književne zvrsti, kar je tudi v slovenskem prostoru precejšnja redkost.

Bina Štampe Žmavc (1951) je vsestranska ustvarjalka mladinske književnosti in poezije za odrasle. Poetičnost avtoričinega jezika ni prisotna zgolj v njeni poeziji, temveč tudi v drugih književnih vrstah in prav čarobnost njenega jezika bralca očara. Drugi pomemben segment ustvarjanja Bine Štampe Žmavc je dosledna etična izpeljava literarnih motivov in tem, vse to velja tudi za izbrano pravljico ***O princu, ki so ga ustvarile sanje*** (objavljena v zbirki *Cesar in roža*, 2009). Temeljno temo avtoričine proze bi lahko strnili v misel, da je prijateljstvo, kadar je iskreno, kljub minevanju večno; čeprav nas ločijo razdalje in čas, ostajamo na nek čisto poseben način povezani. Ali z besedami Bine Štampe Žmavc (2001: 5), ki jih je zapisala v zbirki *Ukradene sanje*: »Nekoč davno davno, za robom prostora in časa, bi se skoraj zgodilo, da bi življenje postalo pravljica.«

Ida Mlakar (1956) je ustvarjalka slikaniških besedil, pri čemer izstopata dve seriji slikanic: o pujskih Bibi in Gustiju (zgodbe so postavljene v štiri letne čase in tako zbirka zaokroža letni cikel, dejansko pa je čas v posamezni pravljici zelo zožen, in sicer na en sam dogodek) ter serija Kako rastejo bomboni. Dослед je avtorica izdala tudi nekaj naslovniško odprtih slikanic (npr. *Tu blizu živi deklica*, 2019), med katere sodi tudi izbrano besedilo ***O kravi, ki je lajala v luno*** (2015).

Andrej Rozman Roza (1955) se ukvarja s književnostjo in gledališčem. Ne glede na medij, v katerem se izraža, njegova dela prežema komika, ki pa ima v sebi ravno toliko cinične ostrine, da mora o njej bralec razmišljati. Pravljica ***O začaranem žabcu*** (2019) vsebuje zaplet, ki tiči v medbesedilnosti, zato ima bralec, ki pozna pravljico *Žabji kralj* bratov Grimm, pri razumevanju vseh plasti besedila določeno prednost. Avtor pogosto uporablja satiro (kot strukturni ali vsebinski element) in elemente nonsensa.

3.2 *Kratke fantastične zgodbe*

Lila Prap (1955) ustvarja predvsem nonsensna besedila, v katerih se na najrazličnejše načine poigravala z vsaj z eno glasoslovno, oblikoslovno ali skladijsko prvino, ki jo avtorica namerno krši. V kratkih zgodbah uporablja predvsem hiperbolična pretiravanja, ki mestoma pripeljejo do smešenja oz. postanejo temeljni element humorja, kakor v primeru izbrane zgodbe ***Babica pripoveduje*** (*Zgodbe in nezgodbe*, 1993). Pri njenem poigravanju s pomeni besed prihaja do pomenskega stika na ravni resnično – izmišljeno (oz. preneseni – dobesedni pomen besed). V literarno-informativnih avtorskih slikanicah (prva med njimi je bila *Zakaj?!*, 2002) so literarni liki živali, ki so predstavljeni po bioloških zakonitostih (različne živali, dinosavri, psi, žuželke, mačke, zmaji, ptiči), v posamezni knjigi pa za homogenost zgradbe poskrbijo personificirane živali (kokoši v knjigi o dinosavrih, mačke v delu o psih, knjižne uši v knjigi o žuželkah ...), pri čemer lahko bralec iz razvoja dogodkov pogosto sklepa na človeške lastnosti. Avtorica upodablja poenostavljene,

tipizirane, celo shematizirane like, ohranja naravne barvne odtenke (npr. vse živali so upodobljene takšne, kot so v naravnem okolju; pri dinozavrih posebej poudari, da ne ve, kakšnih barv so bili, njihova anatomija pa se drži spoznanj naravoslovnih znanosti), zato so liki takoj prepoznavni.

Aksinja Kermauner (1956) je najpomembnejši delež svojega ustvarjanja za otroke in mladostnike prispevala na področju tematike o slepoti in slabovidnosti, saj so njena dela namenjena otrokom in odraslim s posebnimi potrebami (prilagoditev pisav, oblike knjig) in ozaveščanju polnočutnih otrok, mladostnikov in odraslih. V slikanicah o Žigi špagetu (ilustracije je prispeval Zvonko Čoh) je, ob domiselnih novih besedah (npr. jabolko popeclja v slovo; gliste zaglistajo ...), pomembna predvsem prilagojena oblika komunikacije. To je tudi razlog za izbiro slikanice *Žiga špaget je za punce magnet* (2015), v kateri so bili v slovenskem prostoru prvič na enem mestu objavljeni brajica, povečani tisk, znakovni jezik in lahko branje.

Gaja Kos (1979) je doslej izdala tri slikanice (za različne starosti) z ilustracijami Zvonka Čoha o družini Grdavšev (mama Grduhinja, ata Grdavš in mala Grdobica), ki je precej podobna človeškim družinam, a ima rada čisto drugačne stvari, npr. blato, umazanijo, dež. Strategije iskanja rešitve – kako priti do presenečenja – so pri družinskih članih različne (recept, navodila, ideja), kar jih karakterno utemeljuje v izbranem delu *Grdavši in presenečenje* (2018). Avtorica piše tudi za starejše otroke, npr. *Junaki z ladje Argo* (2013) in *Migiji migajo* (2019).

3.3 Daljša fantastična proza

Desa Muck (1955) je v seriji Čudežna bolha Megi doslej izdala 10 pripovedi, katerih glavna lika sta vedno naslovna bolha serije Megi in ena žival, hišni ljubljencek, ki ima v posamezni knjigi glavno vlogo: pes, zajec, želvica, papagaj, podgani, mačka, dihur, kobila, zlati ribici, hrček. Megi po ulicah prenaša pes Zak, v bistvu pa nima čudežnih lastnosti, temveč vedno najde realno rešitev problema. Za predstavitev je bila izbrana knjiga *Čudežna bolha Megi in bernardinec Karli* (2012). Ob koncu leposlovnega dela knjige je v vsakem delu serije objavljeno še poglavje veterinarke Mateje Plevnik, ki o živalih iz zgodbe na preprost način poda še biološka dejstva (kaj žival je, kako ji pripravimo dom, kakšno nego potrebuje ...). Serija sodi med ilustrirane knjige, ilustracije je prispevala Maša Kozjek. Vse knjige v seriji imajo enak uvod, in sicer je v njem opozorjeno, da si živali izbirajo lastnike in ne obratno.

Andrej Predin (1976) je začel pisati za mladostnike, a se je pozneje usmeril na mlajše bralce, za katere ustvarja predvsem fantastične pripovedi z ekološko tematiko (Gnusna kalnica, 2013) in družinskimi odnosi. Med slednje sodi serija slikanic z ilustracijami Marjana Mančka o predšolski deklici Mici in njenih ne čisto vsakdanjih dogodivščinah; izbrana zgodba (*Pirati iz dežele Merikaka*, 2014).

Mladinska proza **Majde Koren** (1960) ima predvsem dva temeljna vzorca literarnih besedil: daljša realistična dela (pripovedi, romani) predstavljajo vsakdanje življenje povprečnega najstnika in njegovo odraščanje (tema osamljenosti, ločitve, alkoholizma ipd.); drugi tip so besedila, ki na prvi pogled prav tako delujejo realistično, a avtorica v njih vnaša fantastične elemente (pogosto oživljeno plišasto igračo), ta tip besedil je namenjen mlajšim otrokom. Pogosta je tema otrokove (domišljajske) igre kot primarne dejavnosti majhnega otroka, kamor sodi tudi serija

knjig o Mici, oživljeni igrači, ki živi pri dečku Šimnu; za predstavitev je izbran odlomek iz dela *Mici iz 2. a* (2009).

Jana Bauer (1975) je doslej izdala dve fantastični propovedi o groznovilci Ježumili, ki ju je ilustrirala Caroline Thaw; v antologiji je objavljen odlomek iz prvega dela, *Groznovilca v Hudi hosti* (2011). Književni prostor je Huda hosta, v kateri živijo živalski prebivalci, mednje s svojim čajnikom pristane groznovilca, in sicer zaradi prababičine kazni, ker ji je razbila čajno skodelico. Najprej je živali ne sprejmejo, ko pa se odpravi domov, so vse žalostne, zato jo v drugem delu (*Groznovilca in divja zima*, 2017) poiščejo in njihove zabavne pustolovščine se nadaljujejo.

Literarna dela **Maše Ogrizek** (1973) sodijo večinoma med fantastične pripovedi. *Gospa s klobukom* (2017) je pustolovska zgodba z ilustracijami Tanje Komadina, v kateri je čarobni element čudežni kovček, ki postane prevozno sredstvo, kovček-mobil. Gospa Ljudmila se z njim odpravi po svetu, spoznava ljudi, njihove različne značaje in navade. V vsakem poglavju sreča posebneža, ki jo z nečim navduši (mali zbiratelj čudes, preučevalec tišine, učiteljica plavanja ...). Zanimivost dela je tudi v uporabi in razlagi tujk (gospa Ljudmila redno bere slovar) ter v dodatku ob koncu knjige, ki v publicističnem slogu razkrije podrobnosti iz nadaljnega življenja literarnih oseb.

Močvirniki: zgodbe iz Zelene Dobrave (2012) **Barbare Simoniti** (1963) so primer živalske utopije, v kateri je avtorica ustvarila prijazen književni prostor Zelene Dobrave in skozi proces prepoznavanja dobrega predstavila odlične odnose njenih prebivalcev. Delo je ilustriral Peter Škerl, ki je za ilustracije prejel več nagrad. Gre za bogato ilustrirano knjigo, ki že na veznih listih z zemljevidom predstavi književne prostore, ki jim je avtorica nadela opisna imena (Loški ribnik, Hudourni Dol, Mahovni Rovt, Rogozni rokav ...). Ob koncu knjige je abecedni seznam prebivalce Močvirne Loke in še seznam njihovih obiskovalcev, sorodnikov in prijateljev iz drugih krajev. Počasen ritem literarnega dela ustreza načinu življenja prebivalcev Močvirne Loke.

3.4 *Kratke realistične zgodbe in povesti*

Realistična otroška proza z otrokom kot glavnim literarnim likom pomeni za bralca enostavno vživljanje v glavni literarni lik, kajti realistična motivacija nakazuje, da je zgodba ponovljiva tudi v bralčevem življenju.

Nina Mav Hrovat (1975) piše predvsem živalske pravljice za predšolske otroke (npr. *O miški, ki je zbirala pogum*, 2012, *Miška želi prijatelja*, 2016). V slikanici *O kralju, ki ni maral pospravljati* (2008) je temeljni motiv otrokova razvajenost, ta je predstavljena skozi realistično zgodbo. *Ne misli na slona* (2019) je zabavna slikanica o moči človekovih misli; v svojih delih pa avtorica pogosto upoveduje strpnost, prijateljstvo in enakost (kar je posebej izraženo v večjezičnih izdajah nekaterih njenih slikanic, npr. *Miška želi prijatelja*, 2016).

Žiga X Gombač (1976) je začel svojo ustvarjalno pot s pisanjem pustolovskih zgodb s pomorsko tematiko. Leta 2016 je izdal mladinski roman NK Svoboda, ki ob temi prijateljstva in nogometa močno izpostavlja tudi problematiko begunstva. V zadnjem času se je avtor usmeril predvsem v zgodbe v stripih (npr. *Zgodovina Slovenije v stripu*, 2017) in kratke realistične zgodbe, npr. *Gobčko in Hopko* (2018),

ki otrokom odstirajo enostavne rešitve na zanje težka vprašanja skozi dialog predšolskega otroka z namišljenima naslovnima prijateljema.

Helena Kraljič (1971) objavlja realistične in fantastične kratke zgodbe v slikanicah. Njena dela se osredotočajo na zgodovinske osebnosti (npr. *Kleopatra*, 2015), na vključevanje otrok s posebnimi potrebami (npr. o disleksiji, downovem sindromu) ter o odnosih med vrstniki (tudi prek živalskih literarnih oseb) in njihovih spoznanjih o drugačnem vedenju. Med slednjimi je tudi slikanica *Pod srečno zvezdo*, 2018, ki govori o delovni in leni deklici, ki sta sicer vrstnici.

Matjaž Pikalo (1963) je s književnim delom *Luža* (2001) ustvaril epizodno zgodbo, v kateri je vsako poglavje zaključena celota, fragment iz življenja šestletnega glavnega literarnega lika Rana, imenovanega Luža. Dogajanje je postavljeno v mestno okolje, največkrat v vrtec in domače stanovanje, za duhovite dogodivščine pa ob Ranu poskrbijo tudi njegovi prijatelji. Sledili sta še dve podobno koncipirani knjigi z drugimi literarnimi liki in drugačnimi dogodivščinami (*Samsara*, 2005, *Genija*, 2009).

Dim Zupan (1946) je izdal preko 30 knjig za otroke, pri čemer največ del sodi v avanturistično-detektivski in socialno-psihološki žanr. Avtorjev opus mladinskih besedil je namenjenih vsem starostnim skupinam mladih bralcev. Že v začetnem obdobju je ustvaril pomembna in simpatična lika Drekca Pekca in Pukca Smukca ter razvil samosvoj pripovedni slog, v katerem prevladujejo komični elementi. Tudi druga njegova dela, pa naj gre za realistično ali fantastično prozo, vsebujejo veliko komičnih elementov, skozi humor pa avtor pogosto razkriva resnice o življenju, ljudeh, svetu. Največji uspeh je Dim Zupan dosegel s serijo knjig o labradorcu Hektorju (ki pripoveduje predvsem zgodbe o ljudeh), ta iz malega psička zraste v velikega psa, v vsaki zgodbi je malce bolj odrasel, potem se zaljubi (odlomek je izbran iz 4. dela z naslovom *Hektor in male ljubezni*, 2009), nato postara in postane ščene, polno modrosti, ki se mora in zna soočiti tudi s koncem življenja.

Mate Dolenc (1945) je v slovenski prostor otroške književnosti vnesel poseben tip pomorskega žanra, robinzonade; med njimi izstopajo roman *Golo morje* (1988) in zbirke kratke proze, npr. *Leteča ladja* (2002), *Polnočna kukavica in druge zgodbe* (2008), *Krave so mi povedale* (2012). Avtor prepleta mite, povedke in resnične dogodke o morju in pomorščakah ter o življenju v hišici na robu gozda v Julijskih Alpah, ob robu Bohinjskega jezera. Morske vedute in mir gozdnate pokrajine predstavljajo Dolencu pejzaž nadčasovnim resnicam in dvomom človeške biti. Izbrani odlomek iz zbirke *Maščevanje male ostrige* (2011) je preizpraševanje o bistvu življenja, o smrti in spominu na mrtve, ki so nam bili nekoč blizu.

Nataša Konc Lorenzutti (1970) ustvarja realistično prozo, v kateri ima osrednje mesto družina z več otroki. Dinamika družinskih članov je podrejena glavnemu literarnemu liku, otroku, običajno mlajšemu v družini. Ta namreč opazuje starejše sorojence pri njihovih vsakdanjih opravilih (npr. domače naloge, hišna opravila) in si močno želi odrasti, da bi jim postal enak. A ko se to zgodi, ugotavlja, da nekatere dolžnosti, ki pridejo z vstopom v šolo, niso tako prijetne, kakor je pričakoval (npr. deklica Polona v realistični pripovedi *Zvezek in brezvezek*, 2018). Avtorica piše tudi realistične mladinske romane (*Avtobus ob treh*, 2016, *Lica kot češnje*, 2015), v katerih so prav tako v ospredju odnosi.

Peter Svetina (1970) piše raznolike prozne žanre, stalnica njegovih del pa so pozitivne vrednote: strpnost, pravičnost, prijateljstvo. Večina avtorjevih del sodi po obliki med slikanice ali ilustrirane knjige, najpogostejši ilustrator njegovih knjig je

Damijan Stepančič. Svetinovi literarni liki imajo zanimiva, malce nenavadna imena in pogosto opravljajo nadvse zanimive poklice (npr. astronom Jaromir, upokojena operna pevka gospa Krasinc, slikar pelikan Ludvik, Lilameščani ipd.) Živalske pravljice in nonsensne zgodbe so postavljene v naravno okolje živali, te so antropomorfne, vendar nikoli niso v stiku z ljudmi, čeprav vse zgodbe posredno opisujejo odnose v človeški družbi. Dobršen del avtorjevih proznih besedil temelji na formuli detektivske zgodbe, v kateri se v ospredju znajde nerešljivo-rešljiv problem, ki ga ne razreši policija, temveč mlad nepoklicni (celo otroški) detektiv. Za avtorjeva dela je značilna bivanjska tema, ki jo podaja skozi pravljico ali realistično perspektivo (kakor v izbrani zgodbi *Operni berač*, objavljeni v zbirki *Ropotarna*, 2012), pri čemer je tema dosledno izpeljana optimistično, z vero v človekovo pozitivno bistvo.

Slavko Pregl (1945) v svojem pisanju, ne glede na to, kateri starostni skupini bralcev je delo namenjeno, večinoma ostaja v polju realistične književnosti. Aktualno dogajanje je v posameznem delu povezano večinoma s šolskimi in obšolskimi dejavnostmi ter preživljanjem prostega časa v sodobnem mestnem okolju. Glavni književni liki so otroci, stari približno med osem in dvanajst let, izjemoma tudi več (v romanih) ali manj (dela za predšolsko obdobje), njihovi starosti so primerni tudi problemi, s katerimi se srečujejo. Vlogo glavnega lika pogosto zavzame skupina otrok, čeprav je v kolektivu jasno zaznaven vodja. Pomemben strukturni element Preglove proze je komika, saj humorni vložki blažijo vsakdanjo turopnost odrasčajočih literarnih likov. V besedilih za predšolske otroke (npr. *Slaščičarna pri veseli Eli*, 2014) sicer ni velikih avantur, so pa zato toliko bolj poudarjene dogodivščine, ki jih otroški literarni liki nenehno doživljajo v lastnem vsakdanu.

Leta 2018 je **Andrej E. Skubic** (1967) začel izdajati serijo Trio golaznikus, odlomek je iz prve knjige, *Ne bi smel odpreti tistih vrat* (2018), ki na zanimiv način predstavlja vsakdanje pustolovščine otrok v nižjih razredih osnovne šole. Doslej lahko o nabritih dogodivščinah Tomaža, Lije in Liama beremo že v štirih knjigah. Serija ima iste glavne literarne like, ti pa se vedno znova (hote ali nehote) znajdejo v zanimivih dogodivščinah, skozi katere zorijo, postajajo občutljivejši za stiske vrstnikov in drugih oseb, ki jih srečajo. Predvsem pa potrjujejo, da so vrstniško prijateljstvo, zaupanje in spoštovanje nadvse pomembne vrednote.

Sebastijan Pregelj (1970) je prepoznaven predvsem po seriji zgodovinskih pripovedi Zgodbe s konca kamene dobe (doslej je bilo izdanih 5 knjig, izbrani odlomek iz knjige *Do konca jezera in naprej*, 2016), kjer je književni čas omenjen že v naslovu serije, književni prostor je najprej kolišče na Ljubljanskem barju, nato se razširi v druge dežele po Evropi. Poseben pečat dajejo seriji tudi zemljevidi književnih prostorov in informativni dodatek ob koncu vsakega dela (za pojasnitev zgodovinskih dejstev, opis pomembnih predmetov iz preteklosti ipd.).

Med srednje dolga besedila z realistično motivacijo sodi tudi športna avanturistična serija **Primoža Suhodolčana** (1959) o košarkarju Ranti (izbrani odlomek je iz prve knjige, *Košarkar naj bo!*, 1994). Športne pustolovščine so prepletene s stranskimi motivi, med katerimi izstopata Rantina ljubezen do Metke in njegove težave v šoli. Književni prostor je večinoma mestno okolje (šola, igrišče, dom), manjši neimenovani kraj, v katerem živi glavni literarni lik. Po prvih dveh delih sta bila posneta tudi celovečerna mladinska filma, ki sta zelo uspešna. Suhodolčan je gotovo tisti slovenski avtor, ki piše največ športne tematike (tudi o znamenitih slovenskih športnikih: Tini Maze, Goranu Dragiču in Anžetu Kopitarju), hkrati pa je pri mlajših bralcih priljubljen s serijami Peter Nos, Živalske novice in Pozor,

pravljice. Temeljni element Suhodolčanove proze, ne glede na književno vrsto, ki mu delo pripada, je humor.

Trilogijo Svilna pot sestavljajo tri avtorske slikanice **Huiqin Wang** (1955): *Ferdinand Avguštin Hallerstein: Slovenec v Prepovedanem mestu* (2014), *Giuseppe Castiglione: Slikar v Prepovedanem mestu* (2015) in *Jaz, Marco Polo* (2018). Če slikanice obravnavamo kot celoto, jih moramo predstavljati v obratnem vrstnem redu, pri čemer je treba upoštevati prostorjenje in zgodovinski čas resničnih oseb (biografija), ne nazadnje pa tudi obravnavo tujosti in tujstva v času in prostoru. Vse tri avtorske slikanice so izdane v dvojezični različici, in sicer v slovenščini in kitajščini, pri čemer je jasno razviden subtilen preplet dveh kultur (evropske in kitajske) z dveh različnih celin.

3.5 Mladinski romani

Mladinski romani se lotevajo drugačnih tem kot otroška književnost (npr. puberteta, odraščanje, družbena pravila, ljubezen), drugačne so tudi književne osebe in pristopi k tematiki književnih del. V mladinskem romanu ne gre več za lahkotnost otroštva, igre, prijateljstva in srečnega konca.

Vinko Möderndorfer (1958) je v mladinski književnosti prepoznaven predvsem po pesniških zbirkah in otroški prozi (serija o mucu Langusu in čarovnički Gajki). Doslej je izdal tri zelo uspešne mladinske romane o vsakdanjem življenju sodobnih najstnikov. V romanu *Jaz sem Andrej* (2018) je temeljna tema najstniška ljubezen, v okviru te pa tudi odkrivanje spolnosti. Roman *Kot v filmu* (2013) je roman o najstniku, ki živi v zelo drugačni družini, kakor pa sam misli, ob tem pa počasi odkriva, katere vrednote so v življenju zares pomembne. Socialno-psihološki roman *Kit na plaži* (Kita na plaži), 2015, je roman o drugačnosti in o odnosih. Slednje avtor izrisuje natančno, boleče, to bolečino pa blaži z uporabo humornih elementov. Jezik je pomemben element tudi v ubeseditvi preprostega Igorjevega govora in Barbkinih telefonskih sporočil. Empatija se kaže skozi tri ugotovitve: nekateri pišejo, da bi bili *slišani*; včasih smo vsi *počasni*; zrelost je to, da znamo ob pravem času reči *oprosti*.

Odličen primer pustolovskega romana je *Preživetje* (2018) **Igorja Karlovška** (1958), ki je že pred tem požel opazen uspeh z romanom *Gimnazijec* (2004). V seriji Ognjeno pleme pa se je avtor usmeril v zgodovinsko temo, ki jo je postavil v čas selitev evropskih narodov v 4. stoletju; v antologiji je izbran odlomek iz prvega dela, *Pobeg*, (2019).

Cvetka Bevc (1960) je izdala doslej dva romana, *Desetka* (2010) in *Božiček v ušesu* (2018); v obeh romanih gre predvsem za iskanje lastne identitete odraščajočih najstniških literarnih likov, njihovega razumevanja družinskih odnosov in družbeno sprejemljivega obnašanja. Avtorica piše tudi pravljice za mlajše otroke, opozoriti velja še na dvojezično knjigo *Pesem za vilo/ Song for a Fairy* (2009), v kateri avtorica skozi zanimivo zgodbo predstavi ljudsko glasbo in stare inštrumente.

Neli Kodrič Filipič (1964) piše različne prozne vrste in žanre, za večino njenih realističnih del pa velja, da v njih odstira teme, ki so na nek način še vedno tabu: smrt, poskus samomora, istospolna ljubezen, družinsko nasilje in predvsem pomanjkanje strpnosti, prijaznosti razumevanja med ljudmi. Pri avtoričini daljši fantastični prozi so opazni trije različni načini prehajanja literarnih likov iz realnega sveta v fantastični svet in nazaj, in sicer preskok v času (*Na drugi strani*, 2004), pojav

magičnih predmetov v realnem svetu (*Lov na zvezde*, 1995) in oživljeni literarni junaki v realnem svetu (49:03:39, 2008). Njene slikanice so naslovniško odprte, saj nagovarjajo mlade in odrasle (npr. begunska problematika v slikanici *Požar*, 2016, družinsko nasilje v slikanici *Punčka in velikan*, 2009). Avtorica skozi zgodbe, ne glede na njihovo realistično ali fantastično motivacijo, osvetljuje sorodstvena razmerja, za katera se zdi, da krepko vplivajo na literarne like. Četudi se ti ne zavedajo družinskih korenin in razmerij v njih, zaznamujejo njihovo ravnanje ter odnose v sodobnosti (prim. *Solze so za luzerje*, 2013, *Povej mi po resnici*, 2017).

Marjana Moškrič (1958) s svojo tematiko prav tako posega na področje družbenih problemov, ki pa so v njenih romanih izpeljani na izrecno intimni ravni in zato toliko pretresljivejši. *Čadavec* (1998) je roman v pisnih najstnice Marjetice. Pisma so naslovljena na njeno mater, ki je deklico in moža zapustila. Skozi pisma se razkrijejo dekletove stiske, prva zaljubljenost, spoznanje o materini smrti (zaradi aidsa). Drugi roman, *Ledene magnolije* (2002), tvori pretresljivo izpoved zlorabljen Lucije, ki jo posiljuje očim. Pretežno monološka izpoved že v naslovu nakazuje simboliko nasilno prekinjenega otroštva in dekletovo zapiranje pred okoljem, ker je zaradi spolnega nasilja izgubila zaupanje v ljudi. Izbrani odlomek iz romana *Sanje o belem štrpedu* (2015), v katerem nekoč enotno mesto zaradi vedno večjih ekonomskih razlik tvori dve enoti: Cono in Zeleni gaj. V Zelenem gaju delujejo vse kulturne ustanove, šola je povsem drugačna kot v Coni, življenje pa se meri glede na količino denarja. Enako je s pravicami: več privilegijev, kot si jih prisvojijo pomembneži iz Zelenega gaja, manj svobode imajo prebivalci Cone. Roman *Sanje o belem štrpedu* je odlična knjiga za bralce v srednješolskem obdobju, saj so Sona, Olmo in Sine njihovi vrstniki. Zanimajo jih iste reči: ljubezen, prijateljstvo, strpnost, vključujoča družba in družbene vrednote. Roman odpira mnoga vprašanja, odgovori pa se skrivajo v sleherniku, v njegovem odnosu do sveta.

Suzana Tratnik (1963) piše večinoma za odrasle, v romanih *Ime mi je Damjan* (2001) in *Tombola ali življenje* (2017) pa je skozi problematiko odraščanja predstavljeno predvsem iskanje spolne identitete in smisla bivanja (izpolnitve pričakovanj okolice in lastnega zadovoljstva literarnih likov). Izbrani roman je izsek iz življenja najstnice, hkrati pa je treba opozoriti na inovativno strukturo, v kateri vsako poglavje uvaja iskanje *hitre* sreče (npr. tombola, loto, prerokovanje). Sreča se izkaže v izpoljenosti, ta pa v razumevanju poti in doseženem spoznanju o lastnem cilju bivanja.

Janja Vidmar (1962) je ena najprepoznavnejših slovenskih mladinskih pisateljic, ki se odlikuje predvsem po izbrušenem slogu, natančno izrisanih karakterjih literarnih likov in socialni občutljivosti na tematsko-motivni ravni. Najobširnejši in hkrati najpomembnejši segment ustvarjanja Janje Vidmar je daljša otroška in mladinska proza, kamor se uvrščajo realistične povesti in realistični romani. Odtujenost in razslojenost sodobne slovenske družbe, ki jo avtorica vedno znova postavlja v ospredje dogajanja svojih socialno-psiholoških romanov in povesti, je najpomembnejši snovni element njene daljše pripovedne proze. Njeni literarni liki prihajajo iz tako različnih svetov, da se po logiki verjetnosti ne bi smeli nikoli srečati. Karakterizacija oseb poteka pogosto skozi notranje monologe literarnih likov in komentarje tretjeosebne vsevednega pripovedovalca. Zaradi problemskih tem (motnje prehranjevanja, nasilje v družini, ksenofobija, smrt, homoseksualnost, primanjkljaji, delitev ljudi po verski pripadnosti) zasledimo v delih precejšnjo mero ironije in samoironije glavnih književnih likov. Zdi se, da jim ravno ironičen odnos do sveta

pomaga preživeti ter do neke mere ohraniti dostojanstvo v družbi. V svojih delih Janja Vidmar pogosto odstira probleme, ki na načelni ravni sicer niso sprejemljivi, saj je pa udobneje, če ostajajo prikriti. V večini knjig, doslej jih je avtorica izdala že blizu 60, odpira širša družbena vprašanja. Npr. z romanom *Baraba* (2001) opozarja na nasilje v družini, s čimer se družba usmerjeno spopada šele zadnja leta, zlasti z vprašanjem pomoči žrtvam nasilja. Roman *Debeluška* (1999) posega na področje anoreksije in bulimije, boleznih sodobnega časa. Iz vseh romanov veje strah pred osamljenostjo in samoto kot pomembnima dejavnikoma družbenega ukalupljanja. Aktualna je tudi problematika begunstva v romanu *Princeska z napako* (1998): glavni literarni lik, najstnica Fatima, pooseblja nezmožnost prilagoditve beguncev navadam dežele, v katero so se zaradi vojnih grozot umaknili, in zavračanje (ali vsaj ignoriranje) beguncev v okolju avtohtonega prebivalstva. S problemom različnosti se avtorica ukvarja tudi v zbirki kratke proze *Otroci sveta* (2013), v kateri so ubesedene zgodbe otrok z različnih koncev sveta, predvsem z roba družbe. Avtorica izpoveduje prepričanje, da smo v sodobnem globalnem svetu zelo povezani. Pri-povedi so socialna slika sveta, ki bi moral biti otrokom prijaznejši, bolj human in v katerem bi morale biti vsem dane možnosti za boljše življenje. Strpnost bi lahko obrodila razumevanje, če bi ponotranjili občutljivost za ranljive skupine ljudi, med katere sodijo tudi otroci ... V najnovejšem romanu *Črna vrana* (2018) se avtorica poglobljeno ukvarja z otroki iz svetovnih vojnih žarišč, z begunstvom in razseljenostjo mladoletnih, ki se morajo sami znajti na dolgi poti v svobodo.

4 Sklep

Slovenia's Best for Young Readers je antologija, za katero so bili pripravljene vnaprej podani objektivni kriteriji, ki so podrobneje navedeni v metodologiji izbora. Izbrani avtorji so bolj ali manj vplivali na otroško in/ali mladinsko književnost, seveda pa je tudi med uvrščenimi avtorji velika razlika v kakovosti njihovih del, deloma pa kakovost niha tudi v okviru poetike posameznega avtorja.

Preglednica uvrščenih del

Pri preučevanju novejših slovenskih otroške in mladinske proze je viden pomemben razvoj nekaterih književnih vrst in žanrov, sodobnost tem in motivov, poglobljeno predstavljanje literarnih likov in pri večini avtorjev tudi izjemen posluš za jezik.

Sodobna otroška in mladinska proza sta se začeli razvijati v 70-ih letih 20. stoletja; produktivni vzorec, zlasti v pravljicah in daljši realistični prozi, se kaže še danes, zato pregled zajema slovenske ustvarjalce, ki pišejo prozo v zadnjih petdesetih letih.

Pregled novejšje otroške in mladinske književnosti po zvrsteh in vrstah

starost bralca	poezija	fantastična in fantazijska proza		
		pravljice	kratke fantastične zgodbe	fantastične pripovedi
do 6 let	Niko Grafenauer Lila Prap Anja Štefan	Žiga X Gombač: <i>Gobčko in Hopko</i> Vesna Radovanovič: Petelinček prebudi upanje (odlomek) Anja Štefan: <i>Zajčkova hišica</i> (iz zbirke Svet je kakor ringaraja)	Aksinja Kermauner: <i>Žiga špaget je za punce magnet</i> Gaja Kos: <i>Grdavši in presenečenje</i> (odlomek) Manica K. Musil: <i>Slon Stane</i> Lila Prap: <i>Babica pripoveduje</i> (zbirka Jezične zgodbe), tipična stran iz slikanice <i>Zakaj?</i>	Andrej Predin: <i>Pirati iz dežele Merikaka</i> (odlomek) – zbirka Mici pri babici
6 +	Miroslav Košuta Neža Maurer Andreja Peklar Andrej Rozman Roza	Polonca Kovač: <i>Krokodilska zgodba</i> (iz zbirke Zverinice z Večne poti) Svetlana Makarovič: <i>Pekarna Mišmaš</i> Ida Mlakar Črnič: <i>O kravi, ki je lajala v luno</i> Andrej Rozman Roza: <i>O začaranem žabcu, Resnično izmišljena zgodba</i>		Jana Bauer: <i>Groznovilca v Hudi hosti</i> (odlomek) Majda Koren: <i>Mici iz 2.a</i> (odlomek) Desa Muck: <i>Čudežna bolha Megi in bernardinec Karli</i> (odlomek)
9 +	Milan Dekleva Peter Svetina			Maša Ogrizek: <i>Gospa s klobukom</i> (odlomek) Barbara Simoniti: <i>Močvirniki</i> (odlomek)
13 +	Feri Lainšček Boris A. Novak Bina Štampe Žmavc	Feri Lainšček: <i>Zalika in Gusti</i> (iz zbirke Mislice) Bina Štampe Žmavc: <i>O princu, ki so ga ustvarile sanje</i> (iz zbirke Cesar in roža)		
16 +				

starost bralca	realistična proza		
	kratke realistične zgodbe	realistične pripovedi	realistični romani
do 6 let	Helena Kraljič: <i>Pod srečno zvezdo</i> (odlomek) Nina Mav Hrovat: <i>O kralju, ki ni maral pospravljati</i>	Slavko Pregl: <i>Slaščičarna pri veseli Eli</i> (odlomek)	
6 +	Matjaž Pikalo: <i>Luža</i> (odlomek)	Andrej E. Skubic: <i>Ne bi smel odpreti tistih vrat</i> (odlomek) – zbirka Trio Golaznikus	
9 +	Mate Dolenc: <i>Maščevanje male ostrige</i> (odlomek) Nataša Konc Lorenzutti: <i>Zvezek in brezvezek</i> (odlomek) Peter Svetina: <i>Operni berač</i> (iz zbirke Ropotarna) Huiqin Wang: <i>Jaz, Marco Polo</i> (odlomek) Dim Zupan: <i>Hektor in male ljubezni</i> (odlomek) – zbirka Hektor	Sebastijan Pregelj: <i>Do konca jezera in naprej</i> (odlomek) – zbirka Zgodbe s konca kamene dobe Primož Suhodolčan: <i>Košarkar naj bo!</i> (odlomek)	
13 +			Igor Karlovšek: <i>Pobeg</i> (odlomek) – zbirka Ognjeno pleme Vinko Möderndorfer: <i>Kit na plaži</i> (odlomek)
16 +			Cvetka Bevc: <i>Božiček v ušesu</i> (odlomek) Neli Kodrič Filipič: <i>Povej mi po resnici</i> (odlomek) Marjana Moškrič: <i>Sanje o belem štrpedu</i> (odlomek) Suzana Tratnik: <i>Tombola ali življenje</i> (odlomek) Janja Vidmar: <i>Črna vrana</i> (odlomek)

Povzetek

V pregledu so zajeti avtorji, ki so pomembno vplivali na razvoj sodobne slovenske otroške in/ali mladinske proze. Članek je nastal na podlagi izbora besedil, ki so bila uvrščena v antologijo *Slovenia's Best for Young Readers (2020)*, zato pri posameznem avtorju ni podanih bibliografskih podatkov, saj so ti dostopni v navedeni antologiji.

Metodologija za izbor živečih avtorjev je bila vnaprej določena, in sicer so uvrščeni prozni avtorji po naslednjem izboru:

- Avtorji so izdali najmanj tri otroška in/ali mladinska dela v zadnjih desetih letih.
- Avtorji so v zadnjih desetih letih prejeli nagrado ali bili najmanj trikrat uvrščeni v ožje izbore (nominacije) za naslednje nagrade: večernica, desetnica, nagrada Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico; za priznanje zlata hruška (brez ponatisov).
- Uvrščeni so vsi živeči avtorji, ki so prejeli Levstikovo nagrado za življenjsko delo.
- Upoštevne so bile nominacije za pomembne nagrade v svetovnem merilu (Andersenova nagrada, nagrada Astrid Lindgren), druge pomembne nagrade v tujini in uvrstitev na častno listo IBBY.

V prispevku je najprej podan literarnozgodovinski pregled, sledijo kratke predstavitve avtorjev, ki so obravnavani v okviru proznih književnih vrst, in sicer po dveh principih:

- glede na fokusno skupino bralcev glede na starost in z njo povezano bralno zmožnost (do 6 let, 6+, 9+, 13+, 16+);
- glede na književno vrsto, v okviru posamezne vrste pa po abecednem redu avtorjev: fantastična in fantazijska proza (pravljice, kratke fantastične zgodbe, fantastične pripovedi) in realistična proza (kratke realistične zgodbe, realistične pripovedi, realistični romani).

Bibliografski podatki v prispevku niso vključeni, saj so dostopni v antologiji. Ta je organizirana tako, da je pri vsakem avtorju najprej podana neka splošna utemeljitev kakovosti avtorjevega dela, pri bibliografskih podatkih je izbranih do deset najuspešnejših del, navedene so nagrade in nominacije avtorja, sledi izbrano delo, če je krajše, je objavljeno celotno besedilo, pri daljših besedilih pa smiselno zaokroženi odlomek (načeloma iz nagrajenega dela). Sledijo podatki o prevodih avtorjevih del v tuje jezike, odlomek iz utemeljitve nagrade ali recenzije izbranega dela, nato še kontaktni podatki in ilustrativno gradivo (fotografija avtorja in naslovnice knjig).

Contemporary Slovene children's and juvenile prose

The survey includes the authors with significant impact upon the Slovene children's and/or juvenile prose. The article is based on a selection of texts, included into an anthology titled *Slovenia's Best for Young Readers (2020)*. That is why no bibliographical data are given with individual authors, these being accessible in the anthology.

- Methodology for the selection of living prose authors was determined in advance. Their inclusion is based on the following criteria:
- The selected authors published at least three children's and/or juvenile works in the last ten years.
- In the last ten years the authors have either won an award or were at least three times included into narrow selections (nominations) for the following awards: Večernica, Desetnica, Kristina Brenkova Award for original Slovene picture book, and for the Golden Pear Award (without reprints).
- Included are all the living authors, winners of the Levstik Award for their life opus.
- Taken into account were nominations for the important world awards (Andersen Award, Astrid Lindgren Award), other important foreign awards and inclusion in the IBBY Honour List.

The article first brings a literary-historical survey, followed by short presentations of authors, classified according to two principles within prose literary genres:

- According to target readers group with regard to age and related reading competence (up to 6 years, 6+, 9+, 13+, 16+);
- According to literary genre, in alphabetic order within each genre: fantastic and fantasy prose (fairy tales, short fantastic stories, fantastic narratives) and realistic prose (short realistic stories, realistic narratives, realistic novels).

Bibliographic data are not included in the article, as they are accessible in the anthology, arranged in such a way that with each author it first brings a general argumentation of the quality of his work, followed by bibliographic data on his ten most successful works, awards and nominations, and, last, the selected work in integral form if shorter, or just an excerpt (of the awarded work in principle) with longer texts. Included are the data on author's translations into foreign languages, excerpt from the award argumentation or reviews of the selected work, contact data and illustrative materials (author's photo and covers of his books).

Literatura

Jana Bauer, 2011: *Groznovilca v Hudi hosti*. Ilustrirala Caroline Thaw. Ljubljana: KUD Sodobnost International.

Cvetka Bevc, 2018: *Božiček v ušesu*. Maribor: Založba Pivec.

Mate Dolenc, 2011: *Maščevanje male ostrige*. Ilustriral Adriano Janežič. Ljubljana: Mladika.

Žiga X Gombač, 2018: *Gobčko in Hopko*. Ilustrirala Tanja Komadina. Dob: Miš založba.

Igor Karlovšek, 2019: *Ognjeno pleme: Pobeg*. Ilustrirala Marina Gabor. Dob: Miš založba.

Aksinja Kermauer, 2017: *Žiga špaget je za punce magnet*. Ilustriral Zvonko Čoh. Dob: Miš založba.

Neli Kodrič Filipič, 2017: *Povej mi po resnici*. Ljubljana: MKZ.

Nataša Konc Lorenzutti, 2018: *Zvezek in brezvezek*. Ilustrirala Tanja Komadina. Dob: Miš založba.

Majda Koren, 2009: *Mici iz 2. a*. Ilustriral Matjaž Schmidt. Ljubljana: MKL.

Gaja Kos, 2018: *Grdavši in presenečenje*. Ilustriral Zvonko Čoh. Dob: Miš založba.

Polonca Kovač, 1994: *Krokodilska zgodba. Zverinice z Večne poti*. Ilustrirala Melita Vovk. Ljubljana: MKZ.

Helena Kraljič, 2019: *Pod srečno zvezdo*. Ilustrirala Tina Dobrajc. Jezero: Morfemplus.

Feri Lainšček, 2011: *Zalika in Gusti. Mislice*. Murska Sobota: Ilustrirala Jolanda Jereb. Franc-Franc.

Svetlana Makarovič, 2019: *Pekarna Mišmaš*. Ilustriral Kostja Gatnik. Ljubljana: MKZ.

Nina Mav Hrovat, 2008: *O kralju, ki ni maral pospravljati*. Ilustrirala Suzi Bricelj. Ljubljana: MKZ.

Ida Mlakar Črnič, 2015: *O kravi, ki je lajala v luno*. Ilustriral Peter Škerl. Dob: Miš založba.

Marjana Moškrič, 2015: *Sanje o belem štrpedu*. Murska Sobota: Franc-Franc.

Vinko Möderndorfer, 2017: *Kit na plaži*. Ljubljana: MKZ.

Desa Muck, 2012: *Čudežna bolha Megi in bernardinec Karli*. Ilustrirala Maša Kozjek. Ljubljana: MKZ.

- Manica K. Musil, 2017: *Slon Stane*. Maribor: Založba Pivec.
- Maša Ogrizek, 2017: *Gospa s klobukom*. Ilustrirala Tanja Komadina. Ljubljana: MKZ.
- Andreja Peklar, 2019: *Luna in jaz*. Ljubljana: KUD Sodobnost International.
- Matjaž Pikalo, 2012: *Luža*. Ilustriral Damijan Stepančič. Dob: Miš založba.
- Lila Prap, 2016: *Zgodbe in nezgodbe*. Ilustriral Bori Zupančič. Ljubljana MKZ.
- Lila Prap, 2017: *Zakaj?!* Ljubljana: MKZ.
- Andrej Predin, 2014: *Mici pri babici: Pirati iz dežele Merikaka*. Ilustriral Marjan Manček. Jezero: Morfem.
- Sebastijan Pregelj, 2016: *Zgodbe s konca kamene dobe: Do konca jezera in naprej*. Ilustriral Jure Engelsberger. Dob: Miš založba.
- Slavko Pregl, 2014: *Slaščičarna pri veseli Eli*. Ilustriral Zvonko Čoh. Dob: Miš založba.
- Vesna Radovanovič, 2018: *Petelinček prebudi upanje*. Ilustrirala Kristina Krhin. Murska Sobota: Ajda, IBO Gomboc.
- Andrej Rozman Roza, 2019: *O začaranem žabcu*. Ilustriral Zvonko Čoh. Ljubljana: MKZ.
- Barbara Simoniti, 2012: *Močvirniki*. Ilustriral Peter Škerl. Ljubljana: MKZ.
- Andrej E. Skubic, 2018: *Trio golaznikus: Ne bi smel odpreti tistih vrat*. Ilustrirala Tanja Komadina. Ljubljana: MKZ.
- Primož Suhodolčan, 2018: *Košarkar naj bo!* Ilustriral Uroš Hrovat. Ljubljana: Karantanija.
- Peter Svetina, 2012: *Operni berač. Ropotarna*. Ilustriral Damijan Stepančič. Dob: Miš založba.
- Bina Štambe Žmavc, 2009: *O princu, ki so ga ustvarile sanje. Cesar in roža*. Ilustrirala Alenka Sottler. Dob: Miš založba.
- Anja Štefan, 2015: *Zajčkova hišica. Svet je kakor ringaraja*. Ilustrirala Hana Stupica. Ljubljana: MKZ.
- Suzana Tratnik, 2001: *Ime mi je Damjan*. Ljubljana: ŠKUC.
- Janja Vidmar, 2018: *Črna vrana*. Ljubljana: MKZ.
- Huiqin Wang, 2018: *Jaz, Marco Polo*. Ljubljana: MKZ.
- Dim Zupan, 2009: *Hektor in male ljubezni*. Ilustrirala Andreja Gregorič. Ljubljana: Mladika.